

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΚΕΝΤΡΟΝ ΕΡΕΥΝΗΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ (ΚΕΕΚ)

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ (ΕΔΗΜ)

ΣΥΝΕΔΡΙΟ
ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΕΣ ΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ:
ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

Αθήνα, 13-14 Μαρτίου 2009
Ανατολική Αίθουσα της Ακαδημίας Αθηνών

Περίληψεις Εισηγήσεων

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το Τεύχος αυτό περιέχει τις περιλήψεις των Εισηγήσεων που πρόκειται να παρουσιασθούν και να σχολιασθούν στο Συνέδριο του Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Κοινωνίας (ΚΕΕΚ) της Ακαδημίας Αθηνών και της Ελληνικής Εταιρείας Δημογραφικών Μελετών (ΕΔΗΜ), που θα πραγματοποιηθεί στις 13 και 14 Μαρτίου 2009, με θέμα: «Πληθυσμιακές Τάσεις και Προοπτικές: Ελλάδα και Ευρωπαϊκή Ένωση».

Επισημαίνεται ότι τα κείμενα των περιλήψεων συνέταξαν και παρέδωσαν στην Οργανωτική και Επιστημονική Επιτροπή οι Εισηγητές του Συνεδρίου, παρατίθενται δε εδώ ως έχουν, με τη σειρά της παρουσιάσής τους στο Συνέδριο.

*Η Οργανωτική και Επιστημονική Επιτροπή
Μάρτιος 2009*

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΕΝΟΤΗΤΑ 1. ΓΕΝΝΗΤΙΚΟΤΗΤΑ-ΓΟΝΙΜΟΤΗΤΑ

- 1.1. **Ερευνητική Προσέγγιση της Γονιμότητας στην Ελλάδα** 9
Δρ Χάρης Συμεωνίδου, Διευθύντρια Ερευνών ΕΚΚΕ, Μέλος ΔΣ ΕΔΗΜ
- 1.2. **Γαμηλιότητα-Διαζυγιότητα και Οικογένεια στη σύγχρονη Ελλάδα** 10
*Δρ Λάουρα Μαράτου-Αλιπράντη, Διευθύντρια Ερευνών ΕΚΚΕ
Σταματίνα Κακλαμάνη, Λέκτορας Πανεπιστημίου Κρήτης*
- 1.3. **Δια-γενεακή Γονιμότητα Αλλοδαπών στην Ελλάδα** 10
Γεωργία Βερροπούλου, Λέκτορας Πανεπιστημίου Πειραιώς
- 1.4. **Γονιμότητα και Οικογενειακός Προγραμματισμός** 11
Δρ Γεώργιος Κιντής, Μαιευτήρας-Γυναικολόγος

ΕΝΟΤΗΤΑ 2. ΘΝΗΣΙΜΟΤΗΤΑ-ΝΟΣΗΡΟΤΗΤΑ

- 2.1. **Η Περιγεννητική Θνησιμότητα στην Ελλάδα** 13
*Νικόλαος Μασσανιώτης, Ομότιμος Καθηγητής Παιδιατρικής, Γενικός Γραμματέας
Ακαδημίας Αθηνών
Χρύσα Μπακούλα, Καθηγήτρια Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών*
- 2.2. **Τάσεις Θνησιμότητας στην Ελλάδα και την Ευρώπη** 13
Παγώνα Λάγιου, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών
- 2.3. **Διαφορική Θνησιμότητα – Περιφερειακοί Πίνακες Επιβίωσης** 14
*Γεώργιος Κοτσυφάκης, Τμηματάρχης ΕΣΥΕ, Μέλος ΔΣ ΕΔΗΜ
Γαρυφαλλιά Σερελέα, Καθηγήτρια ΤΕΙ, Μέλος ΔΣ ΕΔΗΜ*
- 2.4. **Μελέτες Θνησιμότητας-Νοσηρότητας και Προγράμματα Υγείας** 15
Χρήστος Λιονής, Αναπληρωτής Καθηγητής Πανεπιστημίου Κρήτης

ΕΝΟΤΗΤΑ 3. ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ-ΑΣΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ

- 3.1. **Εσωτερική Μετανάστευση προς την Αθήνα μετά το 1990** 16
Ντίνα Βαΐου, Καθηγήτρια Τομέα Πολεοδομίας και Χωροταξίας ΕΜΠ
- 3.2. **Πληθυσμιακές Μεταβολές και Πολεοδομικές Ανακατατάξεις στην Αθήνα
στο διάστημα 1991-2001** 16
*Ιωάννης Πολύζος, Αρχιτέκτων-Πολεοδόμος, Καθηγητής ΕΜΠ
Φερενίκη Βαταβάλη, Αρχιτέκτων-Πολεοδόμος, Υποψήφια Διδάκτορας ΕΜΠ*
- 3.3. **Εσωτερική Μετανάστευση και Εργατικό Δυναμικό** 17
Κωνσταντίνος Κανελλόπουλος, Ερευνητής Α΄ Βαθμίδας ΚΕΠΕ
- 3.4. **Εσωτερική Μετανάστευση: Το παράδειγμα της Θεσσαλονίκης** 18
Θεόδωρος Οικονόμου, Επίκουρος Καθηγητής ΑΠΘ

ΕΝΟΤΗΤΑ 4. ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ

- 4.1. Η Αποδημία των Ελλήνων στην περίοδο 1990-2007** 19
 Δρ Ήρα Έμκε-Πουλοπούλου, Μέλος της Ακαδημίας Επιστημών της Νέας Υόρκης, Αντιπρόεδρος ΔΣ ΕΔΗΜ
- 4.2. Δημογραφικές Επιπτώσεις της Πρόσφατης Μαζικής Εισροής Μεταναστών στην Ελλάδα: Μια πρώτη προσέγγιση** 19
 Βύρων Κοτζαμάνης, Καθηγητής Πανεπιστημίου Θεσσαλίας
- 4.3. Οι Διαδικασίες Ενσωμάτωσης των Μεταναστών** 20
 Μάκης Καβουριάς, Université Paris 8
- 4.4. Εξωτερική Μετανάστευση και Αγορά Εργασίας** 32
 Γιώργος Ρωμανιάς, Πρόεδρος Ελληνικού Τμήματος Παρατηρητηρίου Απασχόλησης

ΕΝΟΤΗΤΑ 5. ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ

- 5.1. Προβολές του Πληθυσμού της Ελλάδας κατά Ηλικία, Φύλο και Υψηκότητα: 2005-2045** 22
 Κλέων Τσίμπος, Αναπληρωτής Καθηγητής Πανεπιστημίου Πειραιώς, Αντιπρόεδρος ΔΣ ΕΔΗΜ
- 5.2. Προβολές Εργατικού Δυναμικού** 22
 Νικόλαος Γλυτσός, Ομότιμος Ερευνητής ΚΕΠΕ
- 5.3. Οικονομικές Επιδράσεις του Αλλοδαπού Πληθυσμού: Παρόν και Μέλλον** 23
 Σταύρος Ζωγραφάκης, Επίκουρος Καθηγητής Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών
 Θεόδωρος Μπράκος, Διεύθυνση Οικονομικών Μελετών Τράπεζας της Ελλάδος
- 5.4. Επιδράσεις Εξέλιξης Πληθυσμού στο Κοινωνικο-ασφαλιστικό Σύστημα** 24
 Σάββας Ρομπόλης, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

ΕΝΟΤΗΤΑ 6. ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ

- 6.1. Γήρανση του Πληθυσμού και Επιπτώσεις στην Αγορά Εργασίας και τη Συνταξιοδότηση** 26
 Χρήστος Μπάγκαβος, Επίκουρος Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου
 Αλεξάνδρα Τραγάκη, Επίκουρος Καθηγήτρια Χαροκοπέιου Πανεπιστημίου
- 6.2. Δημογραφική Γήρανση και Πολιτικές Πληθυσμού** 27
 Κωνσταντίνος Φωτάκης, Συντονιστής σε θέματα Μετανάστευσης στη Γενική Διεύθυνση Απασχόλησης, Κοινωνικών Υποθέσεων και Ίσων Ευκαιριών της Ευρωπαϊκής Επιτροπής
- 6.3. Δημογραφική Πολιτική Ενίσχυσης της Γονιμότητας** 27
 Δρ Νικόλαος Λοϊζος, Γενικός Γραμματέας ΔΣ ΕΔΗΜ
- 6.4. Πολιτική Υγείας** 28
 Ιωάννης Υφαντόπουλος, Καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών, Πρόεδρος ΔΣ ΕΚΚΕ
- 6.5. Πολιτική Μετανάστευσης** 29
 Αλέξανδρος Ζαβός, Πρόεδρος Ινστιτούτου Μεταναστευτικής Πολιτικής (ΙΜΕΠΟ)
- 6.6. Πληθυσμός και Οικονομικο-κοινωνική Ανάπτυξη** 30
 Μανόλης Δρεπάκης, πρώην: Αντιπρόεδρος της Βουλής, Υπουργός και Καθηγητής της ΑΣΟΕΕ

ΕΝΟΤΗΤΑ 1. ΓΕΝΝΗΤΙΚΟΤΗΤΑ-ΓΟΝΙΜΟΤΗΤΑ

1.1. Ερευνητική Προσέγγιση της Γονιμότητας στην Ελλάδα

Δρ Χάρις Συμεωνίδου, Διευθύντρια Ερευνών ΕΚΚΕ, Μέλος ΔΣ ΕΔΗΜ

Η γονιμότητα είναι ένα πολυσύνθετο φαινόμενο και η μελέτη της εξασφαλίζεται μόνο με διαχρονικές έρευνες, λόγω ακριβώς της δυναμικής φύσης του φαινομένου. Η μείωση της γονιμότητας στην Ελλάδα, κάτω από το όριο αναπλήρωσης των γενεών (2,1 παιδιά ανά γυναίκα αναπαραγωγικής ηλικίας), έχει αναλυθεί με τη διενέργεια σχετικών ερευνών στο ΕΚΚΕ.

Η πρώτη Πανελλήνια έρευνα γονιμότητας του ΕΚΚΕ διεξήχθη το 1983 σε τυχαίο δείγμα 6.534 παντρεμένων γυναικών, ηλικίας 15-44 ετών, οι οποίες ρωτήθηκαν με προσωπικές συνεντεύξεις, με βάση ειδικά σχεδιασμένο ερωτηματολόγιο, σειρά σχετικών ερωτήσεων. Στη συνέχεια, το 1997, μέρος του δείγματος των γυναικών της έρευνας του 1983 ρωτήθηκε εκ νέου, με στόχο να διαπιστωθεί αν και κατά πόσον ήταν «συνεπείς» με το επιθυμητό μέγεθος οικογένειας που είχαν δηλώσει το 1983. Το 1999, διεξήχθη νέα Πανελλήνια έρευνα με τυχαίο δείγμα 4.074 γυναικών και ανδρών, αυτή τη φορά στο πλαίσιο της Διεθνούς Έρευνας Γονιμότητας, που συντόνιζαν τα Ηνωμένα Έθνη σε 30 χώρες της Ευρώπης, στις ΗΠΑ και στον Καναδά. Τέλος, το 2002 το Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας ανέθεσε στο ΕΚΚΕ την μελέτη για την «Εφαρμογή μιας Συνολικής Δημογραφικής Πολιτικής για την Αντιμετώπιση της Υπογεννητικότητας», κατά την οποία διεξήχθη και σχετική ανάλυση κόστους-οφέλους.

Από την ανάλυση των αποτελεσμάτων των παραπάνω ερευνών προκύπτει ότι το πρότυπο των δύο παιδιών εξακολουθεί να είναι πολύ ισχυρό στην Ελληνική κοινωνία. Παρ' όλο που ο πραγματικός αριθμός γεννήσεων μειώθηκε σημαντικά, ο μέσος επιθυμητός αριθμός παιδιών παραμένει στα ίδια επίπεδα με το 1983 (2,3), ο δε «ιδανικός» αριθμός παιδιών είναι ακόμη υψηλότερος (2,7), δηλαδή θα εξασφάλιζαν, αν ήταν δυνατόν να πραγματοποιηθούν, την αναπλήρωση των γενεών. Ως κύρια μέτρα πολιτικής προκύπτουν μέτρα οικονομικής ενίσχυσης της οικογένειας και μέτρα εναρμόνισης οικογενειακής και εργασιακής ζωής.

1.2. Γαμηλιότητα-Διαζυγιότητα και Οικογένεια στη σύγχρονη Ελλάδα

Δρ Λάουρα Μαράτου-Αλιπράντη, *Διευθύντρια Ερευνών ΕΚΚΕ*
Σταματίνα Κακλαμάνη, *Λέκτορας Πανεπιστημίου Κρήτης*

Στην Ελλάδα κατά τη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών η γαμηλιότητα υποχωρεί προοδευτικά. Την ίδια περίοδο οι γάμοι γίνονται όλο και πιο εύθραυστοι, ενώ οι εκτός γάμου γεννήσεις αυξάνονται αν και ελάχιστα σε σχέση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Ο συνθετικός δείκτης γαμηλιότητας παρουσιάζει καθοδική τάση, φτάνοντας το 2006 σε 0,65 για τις γυναίκες και 0,61 για τους άνδρες. Η μέση ηλικία γάμου αυξάνεται ανεξαρτήτως φύλου (άνδρες: 31,5 έτη και γυναίκες: 28 έτη), ενώ συρρικνώνεται η απόκλιση της μέσης ηλικίας μεταξύ των δύο συζύγων. Σχετικά με τη διαζυγιότητα, ενώ έως το 1984 ο αδρός δείκτης διαζυγίων παραμένει σταθερός και κινείται σε ιδιαίτερα χαμηλά επίπεδα (λιγότερα από 5 διαζύγια επί 10.000 κατοίκων), κατά τη διάρκεια της περιόδου 1984-1992 (αλλαγή του θεσμικού πλαισίου) ακολουθεί ανοδική πορεία, σταθεροποιείται στις αρχές της προηγούμενης δεκαετίας (6-8 διαζύγια επί 10.000 κατοίκων). Μετά το 1995 καταγράφεται έντονη αύξηση και το 2007 ανέρχεται σε 12 διαζύγια επί 10.000 κατοίκων. Οι εξελίξεις αυτές αποτελούν ενδείξεις των σημαντικών μεταβολών που συντελούνται στη δομή και τη διάρκεια της οικογένειας στην Ελλάδα, καθώς και στον τρόπο ρύθμισης της αναπαραγωγής. Ακόμη, οι παρατηρούμενες αλλαγές συντελούν στην επικράτηση και στη διαρκή αύξηση των νέων σχημάτων και μορφών οικογενειακής ζωής (όπως συμβίωση χωρίς γάμο, μονογονεϊκές οικογένειες, μοναχικά άτομα, μονομελή νοικοκυριά κ.λπ.) και στη μεγαλύτερη ποικιλία των οικογενειακών διαδρομών. Οι τάσεις αυτές αντανακλούν την αμφισβήτηση της παραδοσιακής οικογένειας και τη διαφοροποιημένη αντιμετώπιση της συμβίωσης (με ή χωρίς γάμο) και της συντροφικότητας στο πλαίσιο της ελληνικής κοινωνίας, ενώ διαμορφώνουν τη νέα κοινωνική δυναμική.

1.3. Δια-γενεακή Γονιμότητα Αλλοδαπών στην Ελλάδα

Γεωργία Βερροπούλου, *Λέκτορας Πανεπιστημίου Πειραιώς*

Η περίοδος από το 1990 μέχρι σήμερα χαρακτηρίζεται από έντονη μεταναστευτική εισροή. Η μετανάστευση εκτός από την άμεση επίδραση που προκαλεί στην αύξηση και τη δομή του πληθυσμού, ασκεί μεσο-μακροπρόθεσμα και έμμεσες δημογραφικές επιδράσεις μέσω της γονιμότητας των αλλοδαπών. Στην

εργασία αυτή εκτιμώνται τα επίπεδα δια-γενεακής γονιμότητας για τις γυναίκες ελληνικής και ξένης υπηκοότητας που διαμένουν στη χώρα με βάση τα αποτελέσματα της Απογραφής πληθυσμού του 2001. Στη συνέχεια χρησιμοποιώντας τα προσφάτως διαθέσιμα απογραφικά μικροδεδομένα (IPUMS) εφαρμόζονται μοντέλα ιεραρχικής (ordinal) παλινδρόμησης με σκοπό τον εντοπισμό διαφοροποιήσεων στη γονιμότητα των μεταναστριών ανάλογα με το επίπεδο εκπαίδευσης και τον χρόνο παραμονής τους στην Ελλάδα. Η ανάλυση δείχνει ότι οι Αλβανίδες έχουν διαχρονικά την υψηλότερη γονιμότητα. Το επίπεδο γονιμότητας παρουσιάζει πτωτική τάση ήδη από τις γενεές του 1950 για τις Αλβανίδες, ενώ μειώνεται για τις γενεές του 1960 για τις Βουλγάρες και τις Ελληνίδες. Οι Αλβανίδες που διαμένουν στην Ελλάδα για τουλάχιστον πέντε χρόνια (γενεές 1950 και 1960) έχουν χαμηλότερη γονιμότητα, γεγονός που ίσως δείχνει μία τάση των γυναικών αυτών για εξομίωση επιπέδων με τον τοπικό πληθυσμό (adaptation effect). Αντίθετα, για τις Βουλγάρες και τις άλλες ανατολικο-Ευρωπαϊκές παρατηρούνται μειωμένα επίπεδα στις γυναίκες, που εγκαταστάθηκαν πρόσφατα στην Ελλάδα (0-4 έτη), γεγονός που πιθανόν να σχετίζεται με μία προσωρινή διακοπή της αναπαραγωγικής διαδικασίας (disruption effect) λόγω μετακίνησης. Οι αλλοδαπές με υψηλότερο επίπεδο εκπαίδευσης έχουν χαμηλότερη γονιμότητα.

1.4. Γονιμότητα και Οικογενειακός Προγραμματισμός

Δρ Γεώργιος Κιντής, *Μαιευτήρας-Γυναικολόγος*

Βασικός στόχος του Οικογενειακού Προγραμματισμού (Ο.Π.) είναι ο έλεγχος της λειτουργίας της αναπαραγωγής, έτσι ώστε το ζευγάρι να είναι σε θέση να αποφασίσει ελεύθερα και υπεύθυνα αν θα κάνει ή όχι παιδιά, πόσα και πότε.

Ξεκίνησε στις αρχές του 20^{ού} αιώνα ως κίνημα ελέγχων των γεννήσεων (Birth Control), στην πορεία του, όμως, εξελίχθηκε, διεύρυνε τους στόχους και το περιεχόμενό του και περιέλαβε και άλλους τομείς που αφορούν την αναπαραγωγική και σεξουαλική λειτουργία όπως: σεξουαλική αγωγή, στειρότητα, σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα, AIDS κ.λπ. Έτσι ο Ο.Π. εκτός από τον έλεγχο των γεννήσεων συμβάλλει παράλληλα και στην προστασία της γονιμότητας του ζευγαριού. Αυτό επιτυγχάνεται με την πρόληψη, μέσω της αντισύλληψης, των ανεπιθύμητων κυήσεων και κατ' επέκταση τη μείωση των εκτρώσεων, αλλά και με την πρόληψη, μέσω της υπεύθυνης ενημέρωσης, των σεξουαλικών μεταδιδόμενων νοσημάτων, καταστάσεις, οι οποίες μπορούν να βλάψουν τη γονιμότητα του ζευγαριού.

Επίσης, αξίζει να αναφερθεί ότι ο Ο.Π. εξ ορισμού δεν αντιστρατεύεται τη δημογραφική πολιτική μιας χώρας. Ο Οικογενειακός Προγραμματισμός δεν σημαίνει περιορισμό αλλά προγραμματισμό των γεννήσεων. Η δημογραφική πολιτική και ο Ο.Π. δεν είναι έννοιες ασυμβίβαστες, δεν δρουν ανταγωνιστικά αλλά μπορεί να εναρμονιστούν αρκεί να υπάρχει το απαιτούμενο για την συνύπαρξή τους θεσμικό και νομικό πλαίσιο καθώς και τα κατάλληλα οικονομικο-κοινωνικά κίνητρα τεκνοποίησης.

ΕΝΟΤΗΤΑ 2. ΘΝΗΣΙΜΟΤΗΤΑ-ΝΟΣΗΡΟΤΗΤΑ

2.1. Η Περιγεννητική Θνησιμότητα στην Ελλάδα

Νικόλαος Μασσανιώτης, *Ομότιμος Καθηγητής Παιδιατρικής,
Γενικός Γραμματέας Ακαδημίας Αθηνών*
Χρύσα Μπακούλα, *Καθηγήτρια Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών*

Η ελλειπής καταγραφή των «γεγονότων της ζωής» επέβαλε τη διαχρονική διερεύνηση της Περιγεννητικής Θνησιμότητας (Π.Θ.) στη χώρα μας. Έγιναν δύο Πανελλήνιες Περιγεννητικές Έρευνες (Α΄ Παιδιατρική Κλινική του Πανεπιστημίου Αθηνών) το 1983 και το 1998.

Η πρώτη, ανέλυσε προγραμματισμένα τα στοιχεία 11.048 συνεχών και επάλ-ληλων γεννήσεων και διαπίστωσε ανεπίτρεπτα υψηλή Π.Θ. –24 στις χίλιες γεννήσεις– υπερδιπλάσια εκείνης άλλων αναπτυγμένων χωρών, αριθμητικά ισοδύναμη με απώλεια 3.000 νεογνών το χρόνο (130.000 γεννήσεις). Τα ευρήματά της διαμόρφωσαν στόχους παρέμβασης και κυρίως την επιβίωση τελειομένων, με κανονικό βάρος νεογνών από προλήψιμες αιτίες όπως η ανοξία και οι λοιμώξεις.

Το 1998 η Επιτροπή Ερευνών της Ακαδημίας Αθηνών ενίσχυσε τη δεύτερη Πανελλήνια Περιγεννητική Έρευνα, πανομοιότυπη μεθοδολογικά με την πρώτη (14.549 γεννήσεις). Η Π.Θ. το 1998 υποδιπλασιάστηκε (10,5% έναντι 24%). Διαπιστώθηκε μεγάλη αύξηση των καισαρικών τομών (32% έναντι 13%) και της σύνδρομης ιατρογενούς πρωροτότητας (10% έναντι 7%) με αποτέλεσμα το διπλασιασμό των νεογνών που χρειάζονται ειδικευμένη νοσηλεία (14,5% έναντι 7,8%). Σημειώθηκε εξ άλλου, μείωση των γεννήσεων κατά 40 παιδιά ανά 100 οικογένειες παρά την αυξημένη γεννητικότητα των αλλοδαπών γυναικών.

Τα ευρήματα, ενδεικτικά του πλήθους των συγκεντρωθέντων, δικαιώνουν την επένδυση προσπαθειών, χρόνου και οικονομικών πόρων, για την περαιτέρω μείωση της άκαιρης Π.Θ. που μπορεί να νεαροποιήσει την πληθυσμιακή μας πυραμίδα.

2.2. Τάσεις Θνησιμότητας στην Ελλάδα και την Ευρώπη

Παγώνα Λάγιου, *Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Ιατρικής Σχολής
Πανεπιστημίου Αθηνών*

Χρησιμοποιήθηκαν στοιχεία του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας για να συ-

γκριθούν οι διαχρονικές τάσεις της γενικής και κατά αιτίες θνησιμότητας, καθώς και των δεικτών επιβίωσης μεταξύ της Ελλάδας, της Ευρωπαϊκής Ένωσης πριν την επέκταση του 2004 και της Σουηδίας, μιας χώρας με υποδειγματικό ιατροκοινωνικό σύστημα. Η γενική θνησιμότητα και η αναμενόμενη επιβίωση βελτιώνονται προοδευτικά, αλλά ο ρυθμός βελτίωσης είναι μικρότερος στην Ελλάδα σε σχέση με τις άλλες αναπτυγμένες Ευρωπαϊκές χώρες. Επισημαίνεται, πάντως, ότι από το 1990 μέχρι σήμερα, η αναμενόμενη ζωή των Ελλήνων μετά τα 65 έτη αυξήθηκε από περίπου 17 σε σχεδόν 19 έτη, με ό,τι αυτό συνεπάγεται όσον αφορά την αισιοδοξία για το μέλλον, αλλά και τις συνέπειες για το σύστημα υγείας και το Συνταξιοδοτικό Σύστημα. Η θνησιμότητα από κακοήθεις νεοπλασίες και από στεφανιαία νόσο παρουσιάζονται διαχρονικά σταθερές στη χώρα μας, αλλά οι άλλες αναπτυγμένες Ευρωπαϊκές χώρες που χαρακτηρίζονταν στο παρελθόν από λιγότερο ευνοϊκούς δείκτες έχουν ήδη προσεγγίσει την άλλοτε πλεονεκτική θέση της Ελλάδας. Ανησυχητική για τη χώρα μας είναι η δυσανάλογα υψηλή θνησιμότητα από αγγειακά εγκεφαλικά επεισόδια τόσο μεταξύ των ανδρών όσο και των γυναικών.

2.3. Διαφορική Θνησιμότητα-Περιφερειακοί Πίνακες Επιβίωσης

Γεώργιος Κοτσυφάκης, *Τμηματάρχης ΕΣΥΕ, Μέλος ΔΣ ΕΔΗΜ*
Γαρυφαλλιά Σερελέα, *Καθηγήτρια ΤΕΙ, Μέλος ΔΣ ΕΔΗΜ*

Με τον όρο διαφορική θνησιμότητα εννοούνται οι διαφορές στη θνησιμότητα των υποσυνόλων ενός πληθυσμού, τα οποία καθορίζονται από κάποιο βιολογικό, γεωγραφικό, οικονομικό, νομικό ή άλλο κριτήριο. Κατά μεγάλο μέρος η θνησιμότητα εξαρτάται από αιτίες θανάτου που οφείλονται στην ανθρώπινη συμπεριφορά και η αύξησή τους είναι συνδεδεμένη με τους τρόπους ζωής των κοινωνιών.

Κάθε γεωγραφική περιοχή παρουσιάζει ειδικά χαρακτηριστικά με σημαντικές διαφορές όσον αφορά το επίπεδο καταναλώσεως ορισμένων βλαπτικών ή ωφελίμων για την υγεία προϊόντων, το κοινωνικοοικονομικό επίπεδο, το επίπεδο της ατμοσφαιρικής ρύπανσης, τους επαγγελματικούς κινδύνους, τους τρόπους ζωής, τις φροντίδες υγείας, τα οποία απεικονίζουν τις περιφερειακές διαφορές σχετικά με το επίπεδο θνησιμότητας και τη σπουδαιότητα των διαφόρων αιτιών θανάτου.

Η φυσιολογία της θνησιμότητας ενός πληθυσμού αποτυπώνεται παραστατικά και απαλλαγμένα από επιδράσεις ηλικιακών δομών στη δέσμη των συναρ-

τήσεων που περιέχονται στους πίνακες επιβίωσης. Καταρτίστηκαν πίνακες επιβίωσης σε επίπεδο νομού για το έτος 2001, με χρήση της μεθόδου της σύνδεσης με πίνακα επιβίωσης αναφοράς και εν προκειμένω με αυτόν του συνόλου της χώρας. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα που προκύπτουν, η προσδοκώμενη ζωή κατά τη γέννηση e0 σε επίπεδο συνόλου χώρας είναι 75,46 έτη για τους άνδρες και 80,43 για τις γυναίκες. Παρατηρείται στατιστικά σημαντική αρνητική συσχέτιση των τιμών του e0 με τους προτυποποιημένους δείκτες θνησιμότητας από τα καρδιακά νοσήματα και τα κακοήθη νεοπλασμάτα. Επίσης, το προσδόκιμο επιβίωσης φαίνεται να εξαρτάται από αρκετούς κοινωνικο-οικονομικούς δείκτες, όπως είναι ο βαθμός αστικοποίησης του πληθυσμού, η σύνθεση του οικονομικά ενεργού πληθυσμού, το επίπεδο εκπαίδευσης, κ.ά. Παρόμοια αποτελέσματα έχουν εξαχθεί και από άλλες έρευνες στο παρελθόν σε περιφερειακό επίπεδο για τη χώρα μας.

2.4. Μελέτες Θνησιμότητας-Νοσηρότητας και Προγράμματα Υγείας

Χρήστος Λιονής, *Αναπληρωτής Καθηγητής Πανεπιστημίου Κρήτης*

Η απουσία δεδομένων νοσηρότητας από τις υπηρεσίες Πρωτοβάθμιας Φροντίδας Υγείας (ΠΦΥ) και τα ελλείμματα στη συμπλήρωση των Πιστοποιητικών θανάτου στη χώρα μας έχει αναφερθεί ως ένα ουσιαστικό έλλειμμα για την εκτίμηση των αναγκών υγείας του πληθυσμού. Στο Πανεπιστήμιο της Κρήτης λειτουργεί ένα δίκτυο ιατρείων Πρωτοβάθμιας Φροντίδας Υγείας και έχουν διεξαχθεί αρκετές μελέτες υπηρεσιών υγείας με αναφορά στην εκφρασμένη (γνωστή) νοσηρότητα. Ακόμα στην Περιφέρεια της Κρήτης έχει αναπτυχθεί και λειτουργεί τα τελευταία 15 χρόνια ένα αρχείο καταγραφής του καρκίνου.

Η παρούσα εργασία αναφέρεται σε επιλεγμένες μελέτες-δημοσιεύσεις που εκτιμούν την επιβάρυνση των υπηρεσιών υγείας σε συγκεκριμένα νοσήματα, όπως σακχαρώδης διαβήτης, κατάθλιψη, δυσπεψία, μυοσκελετικές διαταραχές, ιογενή ηπατίτιδα αλλά και παράγοντες κινδύνου για επιλεγμένα χρόνια νοσήματα που βασίσθηκαν σε δεδομένα νοσηρότητας και θνησιμότητας του πληθυσμού της Κρήτης. Τα ευρήματα αυτά συζητούνται κάτω από το φως άλλων μελετών και των στατιστικών σειρών της ΕΣΥΕ.

Οι χρησιμοποιηθείσες μέθοδοι, η ερμηνεία των δεικτών γνωστής νοσηρότητας στην ΠΦΥ και η αξιοποίησή τους στο σχεδιασμό αποτελεσματικών υπηρεσιών και προγραμμάτων υγείας συζητούνται στην παρουσίαση αυτή.

ΕΝΟΤΗΤΑ 3. ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ – ΑΣΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ

3.1. Εσωτερική Μετανάστευση προς την Αθήνα μετά το 1990

Ντίνα Βαΐου, *Καθηγήτρια Τομέα Πολεοδομίας και Χωροταξίας ΕΜΠ*

Στο πλαίσιο των μετά το 1989 πληθυσμιακών μετακινήσεων, το Πολεοδομικό Συγκρότημα της Αθήνας, όπως είναι γνωστό, γίνεται τόπος προορισμού σημαντικών μεταναστευτικών ρευμάτων, των οποίων οι δυναμικές και η ποικιλομορφία διαμορφώνουν ιδιαίτερα σύνθετα «τοπία» μετακίνησης και εγκατάστασης. Η προτεινόμενη εισήγηση θα συζητήσει ορισμένες από τις πιο πάνω εξελίξεις, αντλώντας από πρόσφατη σχετική έρευνα και υπογραμμίζοντας τη σημασία του χώρου για την κατανόηση των μεταναστευτικών κινήσεων. Η εισήγηση θα εστιάσει ιδιαίτερα σε ερωτήματα που προκύπτουν καθώς η έρευνα για τη μετανάστευση –και η συγκεκριμένη έρευνα από την οποία αντλεί– στρέφεται (και) προς τα υποκείμενα της μετανάστευσης, τους άνδρες και τις γυναίκες που μετακινούνται, τις εμπειρίες και τις πρακτικές τους. Η εξέταση του εμπειρικού υλικού από την οπτική τέτοιων εμπειριών και πρακτικών αναδεικνύει τις έμφυλες διαστάσεις της μετανάστευσης. Παράλληλα, οδηγεί αναγκαστικά σε επανεξέταση δίπολων όπως εσωτερική/εξωτερική μετανάστευση, παράγοντες έλξης/απώθησης ή τόπος προέλευσης/τόπος προορισμού, γύρω από τα οποία αρθρώνεται συνήθως η συζήτηση για τη μετανάστευση.

3.2. Πληθυσμιακές Μεταβολές και Πολεοδομικές Ανακατατάξεις στην Αθήνα στο διάστημα 1991-2001

Ιωάννης Πολύζος, *Αρχιτέκτων-Πολεοδόμος, Καθηγητής ΕΜΠ*
Φερενίκη Βαταβάλη, *Αρχιτέκτων-Πολεοδόμος, Υποψήφια Διδάκτορας ΕΜΠ*

Στις πρώτες μεταπολεμικές δεκαετίες, οι μεγάλες πληθυσμιακές μετακινήσεις στην Ελλάδα εκδηλώνονται κυρίως ως εξωτερική μετανάστευση, παλιννόστηση και αστικοποίηση με καταλυτικές συνέπειες στη συγκρότηση του χώρου. Τα τελευταία χρόνια τα φαινόμενα αυτά έχουν δώσει τη θέση τους σε νέες μορφές κινητικότητας του πληθυσμού, που επίσης αποτυπώνονται στο χώρο: μετακινήσεις μεταξύ αστικών κέντρων, είσοδος οικονομικών μεταναστών, ενδοαστικές μετακινήσεις.

Επικεντρωνόμαστε στις πληθυσμιακές ανακατατάξεις που συντελούνται στο διάστημα 1991-2001 στον αστικό χώρο, ως πεδίο έντονων κοινωνικών, παραγωγικών και οικονομικών διεργασιών, με αναφορά στο Πολεοδομικό Συγκρότημα της Αθήνας. Στόχος είναι η σύνδεση των πληθυσμιακών μετακινήσεων με ευρύτερους μετασχηματισμούς που συντελούνται στον αστικό χώρο την ίδια περίοδο. Η ανάπτυξη νέων προαστίων ή η επέκταση οικισμών γύρω από τις πόλεις, η εγκατάσταση μεταναστών σε υποβαθμισμένες αστικές περιοχές και η είσοδος νέων χρήσεων, π.χ. αναψυχής και εμπορίου σε κεντρικές περιοχές, αποτελούν φαινόμενα που προσελκύουν νέους ή απωθούν παλαιούς κατοίκους.

Η παρουσίαση των πληθυσμιακών μεταβολών στην πρωτεύουσα θα επιτρέψει την καλύτερη σκιαγράφηση και ερμηνεία των ενδοαστικών μετακινήσεων, καθώς και των νέων κοινωνικών φαινομένων που αναμένεται να ενταθούν στις ελληνικές πόλεις στο άμεσο μέλλον, π.χ. αρχόμενα φαινόμενα κοινωνικού αποκλεισμού.

3.3. Εσωτερική Μετανάστευση και Εργατικό Δυναμικό

Κωνσταντίνος Κανελλόπουλος, *Ερευνητής Α΄ Βαθμίδας ΚΕΠΕ*

Η εργασία αυτή αρχικά παρουσιάζει και αναλύει σε πρώτο στάδιο τις εξελίξεις στην εσωτερική μετανάστευση ή συνώνυμα στις πληθυσμιακές μετακινήσεις τις τελευταίες δεκαετίες εξετάζοντας το μέγεθος του εκτεταμένου και μάλλον διευρυνόμενου φαινομένου, τις βασικές γεωγραφικές ροές του, καθώς και τα παραγωγικά χαρακτηριστικά των μετακινουμένων. Ακολούθως, γίνεται προσπάθεια ελέγχου της υπόθεσης εάν και κατά πόσο η εσωτερική μετανάστευση επηρέασε τη συμμετοχή στο εργατικό δυναμικό επιμέρους πληθυσμιακών κατηγοριών. Προς τούτο εκτιμώνται και συγκρίνονται τα ποσοστά συμμετοχής στο εργατικό δυναμικό (και στην απασχόληση) για τους μετακινήθentes και μη μετακινήθentes την πριν την Απογραφή περίοδο κατά πληθυσμιακές και άλλες κατηγορίες. Τα χρησιμοποιούμενα στοιχεία προέρχονται από τις Απογραφές Πληθυσμού της ΕΣΥΕ, οι οποίες καταγράφοντας τον τόπο μόνιμης διαμονής την ημέρα της Απογραφής και πέντε έτη πριν για κάθε απογραφόμενο άτομο δίνουν χρήσιμες σχετικές πληροφορίες. Η υιοθετούμενη μεθοδολογία συνίσταται στην παρουσίαση και στατιστική ανάλυση κατανομών και πινάκων πολλαπλής εισόδου.

3.4. Εσωτερική Μετανάστευση: Το Παράδειγμα της Θεσσαλονίκης

Θεόδωρος Οικονόμου, *Επίκουρος Καθηγητής ΑΠΘ*

Η εσωτερική μετανάστευση αποτελεί μέρος της ευρύτερης γεωγραφικής μετανάστευσης των πληθυσμών, έχοντας πολλά κοινά σημεία με αυτήν καθώς και κάποιες διαφορές, τις οποίες θα συζητήσουμε αρχικά. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχουν τα αίτια και τα είδη της εσωτερικής μετανάστευσης καθώς και οι μορφές κοινοτήτων και συσσωματώσεων που σχηματίζονται με τον καιρό, αλλά και οι λόγοι σταδιακής αδρανοποίησής τους.

Ανατρέχοντας στην ειδική βιβλιογραφία σχετικά με την εσωτερική μετανάστευση στην Ελλάδα, οι αναφορές είναι πολύ περιορισμένες αλλά και αυτές ακόμη επικεντρώνονται στην περίπτωση της Αθήνας, στο πλαίσιο της αστικοποίησης της πρωτεύουσας του ελληνικού κράτους, κυρίως στο δεύτερο μισό του 20^{ού} αιώνα, οπότε συναντούμε και συστηματικότερη επιστημονική μελέτη του φαινομένου.

Η Θεσσαλονίκη έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, γιατί απετέλεσε χώρο υποδοχής της ευρύτερης Βορειοελλαδικής εσωτερικής μετανάστευσης, χωρίς, βέβαια, να παραβλέπουμε και την εισροή πληθυσμών από τις υπόλοιπες περιφέρειες της χώρας με μικρότερο αριθμό ανθρώπων, πολλές φορές αντιστρόφως ανάλογη δυναμικότητα και αποτελεσματικότητα.

Στην προσπάθεια οπτικοποίησης της ενδοελλαδικής μετανάστευσης προς την πρωτεύουσα του Βορρά προσανατολιστήκαμε στη σημερινή διοικητική δομή της χώρας στο επίπεδο των Νομών και των αντίστοιχων μεταναστεύσεων από αυτούς. Με τα αποτελέσματα αυτών των μετακινήσεων, τις κοινότητες που δημιουργήθηκαν και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους θα ολοκληρώσουμε τη σύντομη επισκόπηση του θέματός μας αναφερόμενοι στα θεωρητικά πλαίσια της εσωτερικής μετανάστευσης αλλά και τις πραγματικές της διαστάσεις με παράδειγμα τις εμπειρίες από τη Θεσσαλονίκη.

Τέλος, κλείνουμε τις σκέψεις μας με την περίπτωση εσωτερικής μετανάστευσης από τις πόλεις προς ημιαστικούς και αγροτικούς χώρους, είτε στο πλαίσιο της κίνησης «επιστροφή στην φύση», είτε εξ αιτίας των τεραστίων πιέσεων που φέρνει μαζί της η σύγχρονη οικονομική κρίση με την κατά πάσα πιθανότητα μακροχρόνια ύφεση που την ακολουθεί.

ΕΝΟΤΗΤΑ 4. ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ

4.1. Η Αποδημία των Ελλήνων στην περίοδο 1990-2007

Δρ Έρα Έμκε-Πουλοπούλου, *Μέλος της Ακαδημίας Επιστημών της Νέας Υόρκης, Αντιπρόεδρος ΔΣ ΕΔΗΜ*

Στην παλαιότερη και την πρόσφατη ιστορία της η Ελλάδα γνώρισε περιόδους έξαρσης και ύφεσης της αποδημίας, της παλιννόστησης και της εισροής μεταναστών και προσφύγων. Από τη δεκαετία του 1990 μέχρι σήμερα παρατηρείται έξαρση της εισροής μεταναστών. Ωστόσο, εξακολουθεί η αποδημία ενώ συγχρόνως η Ελλάδα είναι χώρα διέλευσης μεταναστών και προσφύγων που έχουν προορισμό άλλα κράτη.

Το μέγεθος της αποδημίας δεν είναι γνωστό, διότι δεν συλλέγονται επίσημα ετήσια Στατιστικά στοιχεία στην Ελλάδα. Τα Στατιστικά στοιχεία επιλεγμένων χωρών εγκατάστασης Ελλήνων, τα οποία παρατίθενται για την περίοδο 1990-2007 δεν δείχνουν την πραγματική κατάσταση για διάφορους λόγους, μεταξύ άλλων την απόκτηση υπηκοότητας μετά την πάροδο μερικών ετών, η οποία διαφέρει ανάλογα με το Δίκαιο της ιθαγένειας κάθε χώρας.

Η αποδημία των Ελλήνων διακρίνεται σε: 1) Μετανάστευση επιστημόνων και Πτυχιούχων. 2) Μετανάστευση στελεχών επιχειρήσεων. 3) Μετανάστευση νέων ανέργων, υποαπασχολούμενων και ετεροαπασχολούμενων ανδρών και γυναικών, αποφοίτων Γυμνασίου και συχνά Λυκείου. 4) Μετανάστευση λόγω σπουδών ή ειδίκευσης, η οποία συχνά καταλήγει σε εγκατάσταση στη χώρα υποδοχής πριν ή μετά την αποφοίτηση. 5) Νέα μετανάστευση παλιννοστούντων. 6) Μετανάστευση ηλικιωμένων από τη Βόρεια Ελλάδα προς όμορες χώρες, κυρίως τη Βουλγαρία όπου με τη μικρή τους ελληνική σύνταξη μπορούν να επιβιώσουν λόγω του αισθητά χαμηλότερου κόστους ζωής.

Η εισήγηση επιχειρεί την εκτίμηση και εξετάζει τα αίτια και τις επιπτώσεις της αποδημίας από την Ελλάδα.

4.2. Δημογραφικές Επιπτώσεις της Πρόσφατης Μαζικής Εισροής Μεταναστών στην Ελλάδα: Μια πρώτη προσέγγιση

Βύρων Κοτζαμάνης, *Καθηγητής Πανεπιστημίου Θεσσαλίας*

Η μαζική μετανάστευση στην μετά το 1990 περίοδο στη χώρα μας αποτελεί

ένα από τα κύρια διακυβεύματα της ελληνικής κοινωνίας, αναδεικνυόμενη ως καθοριστικός παράγοντας των συντελούμενων και επερχόμενων οικονομικών, κοινωνικών και δημογραφικών ανακατατάξεων στη χώρα μας. Ειδικότερα, η μαζική είσοδος αλλοδαπών στην Ελλάδα με σαφώς διαφοροποιημένα δημογραφικά προφίλ (συγκρινόμενα με αυτά των Ελλήνων) και η άνιση κατανομή τους στον χώρο επηρέασε τόσο τα απόλυτα μεγέθη όσο την κατανομή του πληθυσμού της χώρας μας ανά φύλο και ηλικία (αλλά και την γεννητικότητα/γονιμότητά του). Οι δημογραφικές, όμως, επιπτώσεις από την είσοδο και εγκατάσταση των αλλοδαπών στην Ελλάδα είναι ταυτόχρονα εξαιρετικά διαφοροποιημένες στον χώρο και ως εκ τούτου παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Τις διαφοροποιήσεις αυτές, προτιθέμεθα να αναδείξουμε στην ανακοίνωσή μας, με βάση τα δεδομένα των δύο τελευταίων Απογραφών και της φυσικής κίνησης, εξετάζοντας τόσο σε εθνικό όσο και σε περιφερειακό επίπεδο.

- Τη χωρική κατανομή των αλλοδαπών ως και τις δημογραφικές τους δομές (σύνολο και ανά μεγάλες ομάδες χωρών προέλευσης) συγκρίνοντας τες με αυτές των Ελλήνων.
- Τις επιπτώσεις από την είσοδό τους, αφενός μεν, στις μεταβολές του πληθυσμού της χώρας μας και τις δομές του (αναλογία φύλων, γήρανση του συνολικού πληθυσμού, μεταβολές του πληθυσμού 15-64 ετών ως και του οικονομικά ενεργού πληθυσμού, του πληθυσμού των γυναικών αναπαραγωγικής ηλικίας ως και του πληθυσμού προ-σχολικής ηλικίας), αφετέρου δε, στη γεννητικότητα και γονιμότητά.

4.3. Οι Διαδικασίες Ενσωμάτωσης των Μεταναστών

Μάκης Καβουριάρης, *Université Paris 8*

Η ενσωμάτωση των μεταναστών μπορεί να οριστεί ως η διαδικασία συνολικής ένταξής τους στις κοινωνίες υποδοχής. Ένταξής τους όχι μόνο στο οικονομικό επίπεδο, με την εξεύρεση νόμιμης απασχόλησης και την αναγνώριση της προσφοράς τους, αλλά και στο επίπεδο της κοινωνικής συμβίωσης, της αναγνώρισης κοινωνικών δικαιωμάτων, της πολιτιστικής τους έκφρασης και της συμμετοχής τους στις πολιτικές λειτουργίες του τόπου κατοικίας τους, όπως η συμμετοχή τους στις Δημοτικές Εκλογές.

Στην εισήγηση θα παρουσιαστούν οι διαφορετικοί δρόμοι για την ενσωμάτωση, οι οποίοι διαφέρουν ανάλογα με τη μορφή του μεταναστευτικού ρεύματος, τη διάρκειά του, τις προσδοκίες των μεταναστών, τη δεκτικότητα των κοινωνι-

ών υποδοχής, και την πολιτική και ιδεολογική χρησιμοποίηση του μεταναστευτικού φαινομένου.

Ιδιαίτερη σημασία θα δοθεί στις διαδικασίες ενσωμάτωσης σε τοπικό πεδίο. Γιατί οι όροι της ενσωμάτωσης διαμορφώνονται κυρίως εκεί που ζούνε και εργάζονται οι μετανάστες.

4.4. Εξωτερική Μετανάστευση και Αγορά Εργασίας

Γιώργος Ρωμανιάς, *Πρόεδρος Ελληνικού Τμήματος
Παρατηρητηρίου Απασχόλησης*

Η εισήγηση εστιάζει, κατ' αρχήν, στην παρακολούθηση και μέτρηση της ροής των μεταναστών, κατά την τελευταία 10ετία, στην Ελλάδα, από τρίτες χώρες (εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης) και στη διάκριση μεταξύ νόμιμης και παράνομης μετανάστευσης. Η μέτρηση αυτή συνοδεύεται από τη συγκριτική επισκόπηση, κατά περιφέρεια και κλάδο οικονομίας, της μέχρι σήμερα εξέλιξης αλλά και των αναμενόμενων προοπτικών διαμόρφωσης των ποσοστών απασχόλησης και ανεργίας μεταξύ Ελλήνων και αλλοδαπών.

Στη συνέχεια, η εισήγηση επιχειρεί να διερευνήσει το βαθμό, σε κλαδικό και περιφερειακό επίπεδο, της δυνατότητας τροφοδότησης της ελληνικής αγοράς εργασίας, μέσω της εξωτερικής μετανάστευσης, με τις ελλείπουσες εργασιακές και επαγγελματικές ειδικότητες. Στην προσπάθεια αυτή, η εισήγηση επιχειρεί να προσδιορίσει την έκταση των συνεπειών της μετανάστευσης στη μείωση της διαρθρωτικής ανεργίας.

Σε κάθε περίπτωση, οι μετρήσεις και οι αντίστοιχες προβολές και επεξεργασίες αναλύονται κατά φύλο, ηλικία, εκπαιδευτικό επίπεδο, επαγγελματική κατηγορία και οικογενειακή κατάσταση.

Η εισήγηση επιδιώκει, κυρίως, την καταγραφή της υφιστάμενης κατάστασης και την πρόβλεψη των αναμενόμενων εξελίξεων, κατά την προσεχή 10ετία, ενώ περιορίζεται σε συγκεκριμένες υποδείξεις ειδικότερων μέτρων πολιτικής.

Για την ακριβέστερη καταγραφή της σημερινής κατάστασης και των μελλοντικών προοπτικών, η εισήγηση συνεκτιμά τις οικονομικές, τις κοινωνικές, τις δημογραφικές και τις πολιτισμικές διαστάσεις του θέματος, χωρίς να παραλείπει τη συνεξέταση και των επιπτώσεων της εξωτερικής μετανάστευσης στη λειτουργία του ελληνικού Συστήματος Κοινωνικής Ασφάλισης.

ΕΝΟΤΗΤΑ 5. ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ

5.1. Προβολές του Πληθυσμού της Ελλάδας κατά Ηλικία, Φύλο και Υψηκότητα: 2005-2045

Κλέων Τσίμπος, *Αναπληρωτής Καθηγητής Πανεπιστημίου Πειραιώς, Αντιπρόεδρος ΔΣ ΕΔΗΜ*

Η γνώση γύρω από το μελλοντικό μέγεθος και τη δομή του πληθυσμού αποτελεί σημαντική παράμετρο κατά την κατάρτιση αναπτυξιακών προγραμμάτων και την κατάστρωση επιχειρηματικών σχεδίων δράσης. Στην εργασία αυτή επιχειρούνται για την περίοδο 2005-2045 προβολές του πληθυσμού της Ελλάδας κατά φύλο, πενταετείς ομάδες ηλικιών καθώς και κατά υψηκότητα. Εφαρμόζονται ειδικές δημογραφικές τεχνικές για την εκτίμηση της δομής του πληθυσμού των Ελλήνων και των αλλοδαπών κατά το έτος βάσης (2005) και χρησιμοποιούνται λεπτομερή ληξιαρχικά δεδομένα της ΕΣΥΕ για να εκτιμηθούν τα κατά ηλικία πρότυπα και επίπεδα της γονιμότητας του πληθυσμού. Οι δημογραφικές προβολές διεξάγονται κάτω από εναλλακτικές υποθέσεις που αφορούν τη γονιμότητα των Ελλήνων και ξένων υπηκόων και τη θνησιμότητα και καθαρή μετανάστευση του πληθυσμού. Τα αποτελέσματα των αναλυτικών προβολών δείχνουν ότι: (α) χωρίς μεταναστευτικές εισροές ο πληθυσμός της χώρας θα μειωθεί και θα δείξει έντονα σημεία γήρανσης, (β) η μετανάστευση μετριάζει και επιβραδύνει τη διαδικασία γήρανσης του πληθυσμού της χώρας, η οποία ωστόσο είναι αναπόφευκτη, (γ) οι επερχόμενες κοινωνικο-δημογραφικές επιπτώσεις μπορούν να αντιμετωπιστούν μόνο με την εφαρμογή κατάλληλων μέτρων τόνωσης της γονιμότητας και ενίσχυσης της απασχόλησης του πληθυσμού σε συνδυασμό με μία ορθολογική διαχείριση των μεταναστευτικών ρευμάτων.

5.2. Προβολές Εργατικού Δυναμικού

Νικόλαος Γλυτσός, *Ομότιμος Ερευνητής ΚΕΠΕ*

Η χαμηλή γεννητικότητα του γηγενούς ελληνικού πληθυσμού και η συνεπαγόμενη σημαντική επιβράδυνση του ρυθμού αύξησης του πληθυσμού, η οποία άρχισε να λαμβάνει χώρα πρόσφατα, έχει άμεσες και αναμενόμενες πιο έντονες μελλοντικές επιδράσεις στο μέγεθος και την ηλικιακή σύνθεση του γηγενούς εργατικού δυναμικού της Ελλάδος. Η γήρανση του πληθυσμού επιφέρει και

γήρανση του εργατικού δυναμικού, που έχει περαιτέρω επιπτώσεις στην παραγωγική απόδοση της εργασίας.

Στην εργασία αυτή θα γίνει μια ανίχνευση και μέτρηση της πιθανολογούμενης μελλοντικής εξέλιξης του εργατικού δυναμικού και της προσφοράς εργασίας και θα αξιολογηθεί η συμβολή των μεταναστών στην εξέλιξη αυτή. Θα παρουσιαστεί έτσι μια εικόνα της μελλοντικής διαδρομής του εργατικού δυναμικού της χώρας αν δεν υπήρχαν οι μετανάστες, αλλά και με την παρουσία των μεταναστών. Θα γίνει επιπλέον μια προσπάθεια προσδιορισμού των νέων ροών στο εργατικό δυναμικό και της έκτασης, όπου αυτές οι ροές είναι επαρκείς για την ανανέωση του εργατικού δυναμικού και την απρόσκοπτη ικανοποίηση των αυξανόμενων αναγκών της αγοράς εργασίας, όπως αυτές υπαγορεύονται από την οικονομική ανάπτυξη της χώρας.

5.3. Οικονομικές Επιδράσεις του Αλλοδαπού Πληθυσμού: Παρόν και Μέλλον

*Σταύρος Ζωγραφάκης, Επίκουρος Καθηγητής Γεωπονικού
Πανεπιστημίου Αθηνών*

Θεόδωρος Μητράκος, Διεύθυνση Οικονομικών Μελετών Τράπεζας της Ελλάδος

Οι οικονομικές επιδράσεις του αλλοδαπού πληθυσμού σε μια χώρα υποδοχής, έχουν γίνει τα τελευταία χρόνια αντικείμενο ερευνητικής προσπάθειας σε πολλές χώρες. Η έρευνα που διεξάγεται επικεντρώνεται κυρίως στις επιπτώσεις της μετανάστευσης πάνω στον ρυθμό οικονομικής μεγέθυνσης και ανάπτυξης, στην αγορά εργασίας και στους μισθούς των εργαζομένων, στην αναδιανομή του εισοδήματος και του πλούτου, στα Ασφαλιστικά Συστήματα και στα Δημόσια Οικονομικά, στις Δημογραφικές εξελίξεις και προοπτικές. Στις περισσότερες περιπτώσεις η έρευνα είναι αποσπασματική και τα διάφορα υποδείγματα που χρησιμοποιούνται δεν καλύπτουν όλες τις πτυχές της οικονομικής δραστηριότητας και τις αλληλεξαρτήσεις των επιμέρους μακροοικονομικών μεγεθών, που πλέον αναπτύσσονται στην Οικονομία μιας αναπτυσσόμενης χώρας υποδοχής. Μία πιο ολοκληρωμένη προσέγγιση του ζητήματος των οικονομικών και δημογραφικών επιδράσεων του αλλοδαπού πληθυσμού για την Ελλάδα θα παρουσιάσουν οι συγγραφείς της προτεινόμενης εισήγησης. Πιο συγκεκριμένα, με τη βοήθεια ενός υπολογιστικού υποδείγματος γενικής ισορροπίας θα παρουσιάσουν τις ποσοτικές εκτιμήσεις τους για τις επιπτώσεις που έχει η μεγάλη εισροή οικονομικών μεταναστών στην Ελλάδα, πάνω στις

σημαντικότερες μακροοικονομικές μεταβλητές, όπως είναι, η προσφορά και η ζήτηση εργασίας, το ΑΕΠ, τα πραγματικά εισοδήματα επιμέρους ομάδων νοικοκυριών, τα Δημόσια Οικονομικά, οι Δημογραφικές ροές κ.ά.

Το χρονικό διάστημα που παρατηρήθηκαν οι μεγάλες μεταναστευτικές εισροές προς την Ελλάδα το οικονομικό κλίμα ήταν αρκετά ευνοϊκό. Η Ελληνική οικονομία αναπτυσσόταν με υψηλούς ρυθμούς που δημιούργησαν σημαντικό αριθμό νέων θέσεων απασχόλησης. Όμως, μετά την πρόσφατη χρηματοπιστωτική κρίση και την ακολουθούμενη οικονομική ύφεση, το οικονομικό περιβάλλον φαίνεται να αλλάζει δραματικά. Στην πρώτη προτεραιότητα έρχεται πλέον η διατήρηση των θέσεων απασχόλησης για όλους τους εργαζόμενους. Οι συγγραφείς θα παραθέσουν τις δικές τους εκτιμήσεις ανάλογα με τις εναλλακτικές υποθέσεις για το μέγεθος της απειλούμενης οικονομικής ύφεσης.

5.4. Επιδράσεις Εξέλιξης Πληθυσμού στο Κοινωνικο-ασφαλιστικό Σύστημα

Σάββας Ρομπόλης, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Οι πληθυσμιακές μεταβολές που συντελούνται τα τελευταία χρόνια σε όλες σχεδόν τις χώρες αποτελούν, ιδιαίτερα στις αναπτυγμένες χώρες, αντικείμενο μελέτης των επιδράσεων τους στην αγορά εργασίας και στο σύστημα Κοινωνικής Ασφάλισης.

Πιο συγκεκριμένα, η γήρανση της ηλικιακής δομής του πληθυσμού και η συρρίκνωση του πληθυσμού σε ηλικία εργασίας επηρεάζει είτε άμεσα, είτε έμμεσα τη διάρθρωση του εργατικού δυναμικού, τις συνθήκες προσφοράς και αποτελεσματικότητας της αγοράς εργασίας καθώς και τη μακροχρόνια βιωσιμότητα του συστήματος Κοινωνικής Ασφάλισης.

Στο πλαίσιο αυτό, το ενδιαφέρον αυτής της εισήγησης επικεντρώνεται στη διερεύνηση των επιδράσεων των μελλοντικών πληθυσμιακών αλλαγών στο σύστημα Κοινωνικής Ασφάλισης στην Ελλάδα, δεδομένου ότι η αύξηση του αριθμού των ηλικιωμένων, εκτός των άλλων κοινωνικο-οικονομικών συνεπειών, συναρτάται με την αύξηση των δαπανών για συντάξεις, για υγειονομική και ιατροφαρμακευτική περίθαλψη.

Ο μεθοδολογικός άξονας της εισήγησης συνίσταται στην ανάλυση και την επεξεργασία των πληθυσμιακών εξελίξεων και στη συσχέτισή τους με τη μακροχρόνια βιωσιμότητα του συστήματος Κοινωνικής Ασφάλισης με την εφαρμογή αναλογιστικών προσεγγίσεων.

Η μεθοδολογική αυτή προσέγγιση δεν αποσκοπεί στον προσδιορισμό του οργανικού ή του σωρευτικού ελλείμματος, ως του κορυφαίου προβλήματος του συστήματος Κοινωνικής Ασφάλισης στην Ελλάδα.

Αντίθετα, αποσκοπεί στη θεώρηση των εξελίξεων ως το συνολικό αποτέλεσμα των μεταβολών που συντελούνται στη Δημογραφία, στην απασχόληση, στην ανεργία, στη Δημοσιονομική λειτουργία και διαχείριση καθώς και στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της χώρας.

Έτσι, οι προβληματισμοί που διατυπώνονται ως προϋποθέσεις προτεραιοτήτων παρέμβασης και άσκησης δημόσιων κοινωνικο-ασφαλιστικών πολιτικών, κινούνται προς την κατεύθυνση της σύνθετης κοινωνικο-οικονομικής αντιμετώπισης των προβλημάτων του συστήματος Κοινωνικής Ασφάλισης.

ΕΝΟΤΗΤΑ 6. ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ

6.1. Γήρανση του Πληθυσμού και Επιπτώσεις στην Αγορά Εργασίας και τη Συνταξιοδότηση

Χρήστος Μπάγκαβος, *Επίκουρος Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου*
Αλεξάνδρα Τραγάκη, *Επίκουρος Καθηγήτρια Χαροκοπέιου Πανεπιστημίου*

Τις επόμενες δεκαετίες, όλες οι χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης θα βρεθούν αντιμέτωπες με την επιβράδυνση και τη γήρανση του συνολικού τους πληθυσμού αλλά και του πληθυσμού σε ηλικία εργασίας. Παρά τις όποιες διαφορές μεταξύ των χωρών, σχετικά με την ένταση και το χρονοδιάγραμμα των αναμενόμενων μεταβολών, αναδεικνύεται ένας κοινός προβληματισμός για τις επιπτώσεις που μπορεί να προκύψουν αναφορικά με την αγορά εργασίας και τη βιωσιμότητα των συνταξιοδοτικών συστημάτων.

Στην παρούσα εισήγηση, η επίδραση που ασκούν οι μεταβολές της κατά ηλικία δομής του πληθυσμού, αλλά και ειδικότερα η δημογραφική γήρανση, στην αγορά εργασίας αναλύονται μέσα από τον προβληματισμό που αφορά στον συνολικό απασχολούμενο πληθυσμό των επόμενων δεκαετιών. Πιο συγκεκριμένα για τις χώρες της Ε.Ε., μελετάται και εκτιμάται το χρονοδιάγραμμα εμφάνισης μιας κατάστασης αδυναμίας αύξησης της απασχόλησης, από την πλευρά της προσφοράς, το οποίο μπορεί να προκύψει ως συνέπεια της πιθανής συρρίκνωσης του μεγέθους του πληθυσμού των παραγωγικών ηλικιών καθώς και της γήρανσης στην κατά ηλικία δομή του. Ιδιαίτερα, έμφαση δίνεται στις διαφορές που ανακύπτουν μεταξύ των χωρών, οι οποίες σχετίζονται τόσο με τις δημογραφικές μεταβολές, οι οποίες δεν είναι της ίδιας έντασης για κάθε χώρα, όσο και με τη δυνατότητα που επιδεικνύει η κάθε χώρα στο να δημιουργεί απασχόληση. Η δυνατότητα αυτή αποτυπώνεται, μεταξύ άλλων, στη διαχρονική εξέλιξη των ποσοστών απασχόλησης. Σε ό,τι αφορά τη συνταξιοδότηση, η εισήγηση επικεντρώνεται στη σημασία που θα έχει μια πιθανή αδυναμία αύξησης της απασχόλησης, από την πλευρά της προσφοράς, για την εξέλιξη του λόγου των συνταξιούχων προς τους εργαζόμενους, ο οποίος αποτελεί μια βασική συνιστώσα για τη βιωσιμότητα των συνταξιοδοτικών συστημάτων. Η ανάλυση που επιχειρείται, βασίζεται στα στοιχεία της Eurostat που αφορούν στις Δημογραφικές Στατιστικές και στην Έρευνα Εργατικού Δυναμικού.

6.2. Δημογραφική Γήρανση και Πολιτικές Πληθυσμού

Κωνσταντίνος Φωτάκης, Συντονιστής σε Θέματα Μετανάστευσης στη Γενική Διεύθυνση Απασχόλησης, Κοινωνικών Υποθέσεων και Ίσων Ευκαιριών της Ευρωπαϊκής Επιτροπής

Η ταυτόχρονη γήρανση και συρρίκνωση του πληθυσμού αναμένεται να αποτελέσουν τις δύο βασικές συνιστώσες των πληθυσμιακών εξελίξεων στην Ευρώπη κατά το πρώτο ήμισυ του 21^{ου} αιώνα. Οι αναμενόμενες επιπτώσεις εγείρουν ένα ευρύ φάσμα προκλήσεων για την άσκηση πολιτικής που εκτείνεται από την διασφάλιση της απασχόλησης, της παραγωγικότητας και της οικονομικής ανάπτυξης, μέχρι τη βιωσιμότητα των συνταξιοδοτικών συστημάτων, την αλληλεγγύη των γενεών και γενικότερα την κοινωνική συνοχή.

Η ανάγκη να βρεθούν αποτελεσματικές απαντήσεις στα θέματα αυτά, συνέβαλε στην ανανέωση του ενδιαφέροντος για τις πολιτικές πληθυσμού που είχαν έντονα αμφισβητηθεί στον Δυτικό κόσμο, ιδίως, κατά την πρώτη μεταπολεμική περίοδο. Παράλληλα, το άνοιγμα των συνόρων και η ευκολότερη διακίνηση προϊόντων και υπηρεσιών στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης, αναβάθμισε τη σημασία της μετανάστευσης ως μιας από τις σημαντικότερες διαστάσεις που δεν είναι πλέον δυνατόν να αγνοείται από την άσκηση πολιτικής. Οι πολιτικές που αναπτύσσονται τα τελευταία χρόνια μπορούν να διακριθούν σε τρεις βασικές κατηγορίες:

- Τις πολιτικές ενεργοποίησης και καλύτερης αξιοποίησης του υπάρχοντος πληθυσμιακού δυναμικού,
- Τις πολιτικές που έχουν στόχο τη βελτίωση του θεσμικού και κοινωνικο-οικονομικού πλαισίου που επηρεάζει τη γονιμότητα και την ανατροφή των παιδιών,
- Τις πολιτικές που έχουν στόχο μια αποτελεσματική διαχείριση των μεταναστευτικών εισροών.

Η παρουσίαση επιχειρεί μια σύντομη ανασκόπηση των κύριων εξελίξεων στην άσκηση των πολιτικών αυτών στην Ευρώπη στην αρχή του 21^{ου} αιώνα.

6.3. Δημογραφική Πολιτική Ενίσχυσης της Γονιμότητας

Δρ Νικόλαος Λοΐζος, Γενικός Γραμματέας ΔΣ ΕΔΗΜ

Σε ένα εισαγωγικό μέρος περιγράφεται το πλαίσιο μιας δημογραφικής πολιτικής, που αποτελείται από εννέα συνολικά στοιχεία – μεταβλητές, αρθρωμένα σε τρεις ενότητες: θεωρητική σύλληψη, οργάνωση και δράσεις.

Στο πρώτο μέρος, αυτό της θεωρητικής σύλληψης, εξετάζεται ποιό είναι το όραμα και οι στόχοι, η επάρκεια των στατιστικών δεδομένων και η πολιτική βούληση, που στο προκείμενο είναι η (ποιοτικά) καλύτερη υγεία των γεννώμενων (με την καταπολέμηση της βρεφικής και παιδικής θνησιμότητας) και η (ποσοτική) αύξηση των γεννήσεων ή έστω η σταθεροποίησή τους σε ένα επίπεδο όσο το δυνατόν πλησιέστερα στον δείκτη 2,1 παιδιά ανά γυναίκα αναπαραγωγικής ηλικίας, που είναι και το όριο ανανέωσης των γενεών.

Στο δεύτερο μέρος εξετάζονται οι θεσμοί και η οργάνωση αυτής της δημογραφικής πολιτικής, δηλαδή, η ειδική νομοθεσία, οι φορείς (κατ' αρχή η κεντρική Διοίκηση, η Εκκλησία, οι διάφοροι δημόσιοι και ιδιωτικοί οργανισμοί και μάλιστα οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις κ.λπ.) και οι διαδικασίες.

Στο τρίτο μέρος καταγράφονται, όσο το δυνατό πιο συστηματικά, οι δράσεις που επιτελούνται, δηλαδή, τα μέτρα που λαμβάνονται, τα μέσα που χρησιμοποιούνται και τα αποτελέσματα που προκύπτουν. Συγκεκριμένα τα μέτρα κατατάσσονται σε διάφορες κατηγορίες, όπως ποσοτικά και ποιοτικά, κατασταλτικά και επιδοματικά, μέτρα υγιεινής, ασφαλιστικά και εργασιακά κ.ο.κ.

Στο δε συμπέρασμα επιχειρείται μια σύνθεση όλων των παραπάνω και μια τελική αποτίμηση, έτσι ώστε να απαντηθεί το βασικό ερώτημα αν πράγματι υπάρχει ένα αρκετά οργανωμένο σύστημα, που να δικαιολογεί τον χαρακτηρισμό του σαν «Δημογραφική Πολιτική για τη γονιμότητα» στην Ελλάδα και στην Ευρωπαϊκή Ένωση και τί ακριβώς μπορεί να προταθεί ώστε να βελτιωθεί ουσιαστικά.

6.4. Πολιτική Υγείας

Ιωάννης Υφαντόπουλος, *Καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών,*
Πρόεδρος ΔΣ ΕΚΚΕ

Η υγειονομική πολιτική που διαμορφώνεται στον τομέα υγείας μιας χώρας, θα πρέπει να αποβλέπει στη βελτίωση της κατάστασης υγείας του πληθυσμού της, στη μεγιστοποίηση της κοινωνικής ευημερίας και στην αποδοτικότερη χρησιμοποίηση των περιορισμένων πόρων. Η πρόσφατη εμπειρία από τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης σηματοδοτεί το γεγονός ότι οι μεταρρυθμίσεις στον τομέα της υγείας αποτελούν μια πολύπλοκη διοικητική και οργανωτική διαδικασία. Η Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας είχε επίσης εξειδικεύσει ορισμένους ποσοτικούς στόχους για την επίτευξη του HFA 2000. (Υγεία για Όλους το 2000). Ο βαθμός επιτυχίας των παραπάνω στόχων διαφοροποιείται σημαντικά από Χώρα σε Χώρα.

Στη μελέτη αυτή θα παρουσιάσουμε ένα γενικευμένο υπόδειγμα, στο οποίο θα εξετάσουμε τους κύριους παράγοντες που συμβάλλουν στην πολιτική υγείας μιας χώρας. Θα αναφερθούμε στους δημογραφικούς, οικονομικούς, κοινωνικούς και πολιτικούς παράγοντες που συμβάλλουν στη διαμόρφωση μιας ορθολογικής πολιτικής για τη βελτίωση της υγείας και της ποιότητας ζωής του πληθυσμού με ιδιαίτερη αναφορά στην Τρίτη Ηλικία. Η ποιότητα ζωής θα μετρηθεί με τα QALY's (Ποιοτικά Σταθμισμένα Έτη Επιβίωσης). Στη συνέχεια θα εκτιμήσουμε δείκτες ωφελιμότητας (Utility Indicators) για διαφορετικές κατηγορίες πληθυσμού με διαφορετικά κοινωνικο-οικονομικά χαρακτηριστικά. Τέλος, θα συσχετίσουμε το κόστος της υγειονομικής φροντίδας ανά ηλικία με τους αντίστοιχους δείκτες ωφελιμότητας. Τα συμπεράσματα της μελέτης αυτής θα συμβάλουν στη χάραξη «στοχευμένης» υγειονομικής πολιτικής για ορθολογικότερη, αποδοτικότερη και κοινωνικά δίκαιη χρήση των πόρων.

6.5. Πολιτική Μετανάστευσης

Αλέξανδρος Ζαβός, Πρόεδρος Ινστιτούτου Μεταναστευτικής Πολιτικής (ΙΜΕΠΟ)

Με δεδομένες τις αυξητικές τάσεις των μεταναστευτικών ροών προς την Ελλάδα και την Ευρώπη εντός των επομένων ετών, το ζήτημα της μεταναστευτικής πολιτικής αποκτά αυτοδικαίως επιτακτικό χαρακτήρα τόσο στη χώρα μας όσο και διεθνώς. Σημαντικό είναι το γεγονός ότι ο εισερχόμενος στην Ευρώπη μεταναστευτικός πληθυσμός εμφανίζει ποικιλία προελεύσεως, με ένα σημαντικό μέρος του να προέρχεται πλέον και από τις χώρες της Αφρικής και της Ασίας. Η είσοδος των μεταναστευτικών ροών δεν γίνεται πάντοτε με νόμιμο τρόπο. Οι χώρες της νότιας Ευρώπης, στις οποίες συγκαταλέγεται και η Ελλάδα, αντιμετωπίζουν εντονότερα από τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες το πρόβλημα της παράνομης εισέλευσης και διαμονής μεταναστών στο έδαφός τους. Η αντιμετώπιση της παράνομης μετανάστευσης έχει ήδη αναγνωριστεί τόσο στην Ελλάδα όσο και στην Ευρωπαϊκή Ένωση ως ζήτημα μείζονος σημασίας, για το οποίο πρέπει να ληφθούν επείγοντα μέτρα τόσο σε επίπεδο κρατών-μελών όσο και στο πλαίσιο της διαμόρφωσης μίας ενιαίας ευρωπαϊκής μεταναστευτικής πολιτικής. Στο μέλλον, πρέπει να επιταθούν οι προσπάθειες για την ανάπτυξη συνεργασιών με τις χώρες αποστολής μεταναστών, να διαμορφωθούν και να αξιοποιηθούν οι δίοδοι νόμιμης μετανάστευσης προς τις χώρες της Ευρώπης και συγχρόνως να αξιοποιηθεί το ανθρώπινο μεταναστευτικό δυναμικό των χωρών της Ευρώπης προκειμένου να ενισχυθεί η οικονομία και η κοινωνία των χωρών προελεύσεώς του.

6.6. Πληθυσμός και Οικονομικο-κοινωνική Ανάπτυξη

Μανόλης Δρεπτάκης, *πρώην: Αντιπρόεδρος της Βουλής, Υπουργός και Καθηγητής της ΑΣΟΕΕ*

Η Εισήγηση αυτή, μετά από μια γενική εισαγωγή, στην οποία τονίζεται ότι η δημογραφική κρίση που περνά η χώρα τα τελευταία 28 χρόνια αποτελεί το υπ' αριθ. 1 εθνικό μας πρόβλημα, χωρίζεται σε 6 Μέρη.

Στο Μέρος I, με βάση τα στοιχεία της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας και της Eurostat, διερευνάται η συμβολή των γεννήσεων, των θανάτων και των μεταναστευτικών ρευμάτων στην αύξηση του πληθυσμού της Ελλάδας την περίοδο 1951-2007 και των 15 κρατών-παιδιών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του συνόλου τους (Ε.Ε.-15) την περίοδο 1961-2006 καθώς και η γήρανση του πληθυσμού τους.

Στο Μέρος II, με βάση τις τελευταίες προβλέψεις της Eurostat για την περίοδο 2008-2060, εξετάζεται η μεταβολή και η γήρανση του πληθυσμού των 15 κρατών-μελών και της Ε.Ε.-15 ως συνόλου με ή χωρίς μεταναστευτικά ρεύματα μέχρι το 2060.

Στο Μέρος III γίνεται αναφορά στους παράγοντες που συνέβαλαν στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της Ελλάδας τα τελευταία 28 χρόνια.

Στο Μέρος IV εξετάζονται ορισμένες οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις των πληθυσμιακών εξελίξεων (και ειδικότερα στο εργατικό δυναμικό και στη σχέση του με τον πληθυσμό 65 ετών και άνω) στα 15 κράτη-μέλη και στο σύνολο της Ε.Ε.-15.

Στο Μέρος V γίνεται μια στατιστική διερεύνηση ορισμένων οικονομικών και κοινωνικών παραγόντων που επηρεάζουν τις γεννήσεις και τη γεννητικότητα στην Ελλάδα. Τέλος,

Στο Μέρος VI προτείνεται μια σειρά μέτρων για την ανάκαμψη των γεννήσεων και τη διαμόρφωση μιας μακροπρόθεσμης μεταναστευτικής πολιτικής στην Ελλάδα.

ΤΟ ΤΕΥΧΟΣ ΑΥΤΟ ΤΥΠΩΘΗΚΕ
ΣΤΙΣ ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ
ERMISgraphics
Ζαν Μωρέας 24, Αθήνα, τηλ.: 210 9222.077
ΤΟΝ ΜΑΡΤΙΟ ΤΟΥ 2009
ΓΙΑ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟ
ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ
ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ
ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ